

Vårsamling Nettverk Marin Forsøpling, 8.-10. mars 2024

Referat

Referent: Gjøril Skare Berg

Raul Grau-Ruiz, om nærnatur og lykke i Norge

Raul har skrevet doktorgradsavhandling om hvordan nærfriluftsområder henger sammen med lykken i Norge. Han er selv vokst opp nær flott natur utenfor Malaga i Spania men fikk sin største friluftslivsopplevelse da han var utvekslingselev i Norge og tok et friluftslivskurs. Ti år senere forsker han på dette.

Han bruker disse begrepene for å forstå lykke: Følelser, tanker, hvordan vi fungerer. Videre trekker han frem flere teorier som støtter at en tur i naturen bevarer flere positive emosjoner og reduserer negative emosjoner. For eksempel mener Ulrich behovet for naturen er en innebygd del av mennesket, Kaplan mener at å oppholde seg i naturen øker vår oppmerksomhet og evne til å fokusere. Et annet eksempel er en britisk studie som viser at jo flere fugler vi har rundt oss jo lykkeligere er vi. Raul trekker også frem begrepene Skogsbading - å ta inn naturen med sansene og opplevelsen er positiv for våre emosjoner og styrker immunsystemet, og naturtilknytning – som er en følelse av at man er en del av naturen.

Han minner oss på at det er viktig å huske på at det er «mutually transactive relationships». Vi får positiv effekt av naturen, men vi påvirker også naturen når vi bruker den. Vi lager regler som allemannsretten og utvikler forskjellige ideer om naturen.

Han avgrensner naturen til to typer i sin studie:

- Leke- og rekreasjonsområder, lekeplass, parker sportsanlegg
- Nærturterreng, som er dekt med vegetasjon. Turområder.

Raul brukte en nasjonal livsstilsundersøkelse for å trekke ut informasjon om hvor viktig naturen er for oss. Her lette han etter sammenhengene mellom naturen og lykke. Kontekst er viktig, i denne sammenhengen må resultatene ses i lys av pandemien.

Funnene han fant støtter at:

- Nærnatur er bra for alle typer lykke
- En god del av lykken vi får av nærnaturen har nok å gjøre med å være aktive
- Trening er bra – men for mye av den har en lykke-kostnad
- Under pandemien var nærnaturen enda viktigere

Jannike Falk-Andersson fra NIVA. Kunnskapsinnhenting om forsøpling på sjøbunn i Norge, sammendrag av litteraturstudie.

Jannike har jobbet med makroplast siden 2016. Har bakgrunn fra fiskeriforvaltning og har blant annet arbeidet med marin forsøpling på Svalbard. I dag har hun med seg forskningsassistent Kristin.

I arbeidet har de fokusert på ulike forsøplere (kilder, hvem forsøpler), ulike søppelgjenstander (hva finner vi), og ulike materialer (hva er det laget av). Når det gjelder forsøplere er det sånn at

det vi finner på havbunnen reflekterer det som foregår i det området som for eksempel at vi finner sykler og dekk i havnen. Kunnskap om dette er nødvendig for å vite hvordan vi kan bidra til opprydding på sjøbunnen. Retningslinjer for havbunnssøppel finnes ikke i Norge. Rapporten gir en oversikt over kunnskapsbehov, -status og -hull.

Som en del av arbeidet ble det utviklet et beslutningsrammeverk med fem ulike vurderingselementer:

1. Hvilken risiko representerer søpla for ulike miljøverdier.

Prioritering av områder (risiko for ulike typer miljøverdier). For eksempel utgjør plastposer en stor fare for hvaler. Norge har god kunnskap om hvor fiskeriredskap er mistet, men ikke så god kunnskap om andre ting. Søppel blir kartlagt og lokalisert akustisk fra båt eller optisk fra kamera eller dykkere. Av dette blir ikke nok av informasjonen kartlagt. Et snitt av antall gjenstander per 100 meter blir registrert. Ukjent posisjon og type søppel og kan ikke brukes som grunnlag for rydding. Et annet kunnskapshull er hva slags konsekvenser har søppel på miljø, det har ikke vært risikovurdering av søpla. Altså er det ingen retningslinjer, vurderingene er overlatt til de som rydder.

2. Vurdere negative konsekvenser av rydding.

Hva gjør man for eksempel med garn som er integrert i viktig habitat. Vil rydding skade marin vegetasjon eller sårbare arter? Viktig for å utvikle metode for ryddestrategi.

Det finnes mange metoder og stadig nye innovasjoner. Bunntål, dykkere, soknedregg, tunge maskiner, ROV med gripeklo. Må vurdere hva som er best i hvert tilfelle. Tiltak for å skåne miljøet under rydding. Kan bruke siltgardin, erstatte søppel med andre habitat, flytte sårbare organismer, unngå spredning av fremmede arter.

3. Gjennomførbarhet av rydding på havbunn

Her har vi mer kunnskap og kan sette inn ferdselsrestriksjoner. Praktiske aspekter, vet mye om infrastruktur, farlig avfall og dumpingsområdet for ammunisjon. Har kan vi ha skjønsmessige begrensninger, logistikk og avfallshåndtering og eksponering av ryddeaksjoner.

4. Kostnad

Ønsker kostnadseffektiv bruk av ressurser. Kostnaden kommer også an på kunnskapsstatus og tilgjengelig data.

5. Måloppnåelse

Full /delvis/lav

Konklusjon:

Fjerning av tapte fiskeredsdskaper bør prioriteres, vi må finne ut mer om søpla og hvor den ligger, og trenger mer kunnskap for å vite når søppel skal fjernes eller det er best å la det ligge. For å prioritere rydding på sjøbunn trenger vi klare retningslinjer over prioriterte områder, hva slags søppel vi finner og om det bør fjernes.

Hva kan alle som rydder gjøre:

- Gjøre egne vurderinger
- Spør myndighetene om råd. Statsforvalteren, Havnemyndigheter, SNO, grunneier.
- Registrere. Søppel registreres i Rydde og tapte redskaper registreres i Fiskeridirektoratet sin app.

Jannike arbeider også med et prosjekt med mål som er å lage gode retningslinjer for strandryddere, så hun håper det kommer snart.

Svar på spørsmål fra salen:

Hva skal Marfo bruke dette arbeidet til? Marfo skal bruke rapporten til å rådgi videre om temaet.

Er det gjort nok for å forebygge mistet fiskeredskap? Forebygging er viktig og det er små insentiver for ikke å miste. Tap er ikke ønskelig i det hele tatt. Hun synes man skal jobbe mer med forebygging. EU er progressiv i å få i gang strengere produsentansvar der produsenter er ansvarlige for hele livsløpet til eit objekt. Spennende å se hva det fører med deg. Hva slags kunnskap trenger man å vite for å sende regninga til den rette produsenten. Her er det mye som må defineres og arbeides med.

Er internasjonale avtaler viktig eller om vi skal løse dette nasjonalt? Globale prosesser er viktig fordi det er et globalt problem, men nasjonale er viktig i forhold til produksjon og opprydning.

Bjørn Heidenstrøm, Oslofjorden Friluftsråd – hvordan håndtere vrakbåter

Når panteordningen for vrakbåter kom i 2017 trodde mange at båtvrak ikke var et problem. Men mange oppdaget at der som oftest finnes mange flere vrakbåter enn man tror. Bare i Frognerkilen er det på nåværende tidspunkt 26 potensielle båtvrak som sitter fast i isen, og av disse har 4 allerede sunket.

Problembåt: en potensiell vrakbåt med eier som utfordrer en eller flere paragrafer. For eksempel en båt uten eier, eller en som flyttes mellom områder.

Vrakbåt: en båt som bør eller må kondemneres pga. en meget stor variasjon av situasjoner. Gammel båt, eieren syk etc.

I årene Bjørn har arbeidet med vrakbåter har han lært at det er som oftest kommunen som sitter igjen med kostnadene til slutt. I Oslo kommune koster det en million kroner å heve en båt. Kambo Marina vant midler fra Handelens Miljøfond til å arbeide med vrakbåter ved å bruke en stor leker til transport og redning av båter. Når man spør lokale om det finnes vrakbåter i en fjord vil de fleste si nei (dyrt, komplisert, etc.). Men når Kambo Marina kommer så finner den likevel mye. I det første lekerprosjektet de hadde i Østfold fant de 500 tonn i løpet av 5 dager. Norge er på 2. plass i antall fritidsbåter per innbygger. Hvert år så skapes det 10 000 potensielle vrakbåter (tall fra Senter mot marin forsøpling).

Vanskelige temaer rundt vrakbåter:

- Eierskap.
- Mange båter er i udefinerte områder.
- Båter som faller utenfor pante-boksen: Hva med de som veier over 3 tonn?

- Mangel på informasjon. Få mottak for båter over 15 fot. På Miljødirektoratets hjemmeside står det ingen informasjon om at den øvre grensa for panteordningen er 3 tonn. Båter som man ikke får vrakpant på forsvinner ofte og blir mest sannsynlig sunket. **Batvrak.no har mest komplett informasjon på vrakpant av båter.**

Hvordan de beste jobber med vrakbåter:

Jobber med forståelse, kompetanse, metoder og samarbeid. En vanlig feil er at kommuner blir for bekymret for kostnader og kaster bort tid på dette istedenfor å samarbeide. Dermed blir det et Svarteperspill, der politi, brannvesen og kommuner sier det ikke er deres ansvar. Her er det viktig å fortelle kommunen tidlig at i 98% av tilfellene havner problemet hos dem, og jo lengre de venter jo dyrere blir det. I alt 5 forskjellige lover som kan være i nærheten av en båtsak. Forurensingsloven, Friluftsløven, Havne- og Farvannsloven, Plan og Bygningsloven.

Mye positivt skjer:

- Flere og flere forstår problemet
- Bedre rutiner og metodikk, Bjørn deler gjerne dette
- Samarbeid, og testing av «hobbyjuss» for å finne løsninger
- Lekter 20/21/22/23 har blitt en suksess og gjentas
- Bedre tilgang på juss og metoder
- Nye kommuner forstår lettere problemer og utfordringer

Typisk eksempel på eskalerende konsekvens:

- Kl. 12.00 – du får melding om problem/vrakbåt, men venter (kr 5000)
- Kl. 13.00 – du får meldingen om at den tar inn vann eller driver, men venter (kr 30-50 000)
- Kl. 14.00 – du får melding om at båten har sunket, men venter (kr 100 000 – 1 000 000)

Hvordan kan de frivillige være en ressurs?

- Sette båten på kartet
- Og/eller: Prøve Sarpsborg-metoden. Frivillige som fant en båt og ville jobbe med å finne vrakbåter. 1 sette seg inn i problematikken, 2 lete etter båter, 3 registrert på kartet, 4 sette på varslere, 5 kommunisere med kommunen.

Sjekkliste

1. Sikre båten (ikke kast bort tid på å lete etter eieren)
2. Sikre og stoppe eskalering av konsekvens
3. Varsle (politi, kommunen, båtforeninger, sette varsel på båt)
4. Dokumentere (bildene veldig viktig), detaljer som dokumenterer tilstand
5. Lagre og loggføre kostnader
6. Transportere og kondemnere (få anlegg for levering for over 15 fot) sjekk sortere.no

Andre gode råd:

- Det tar tid å finne eier, men man finner ofte historikk hvis man snakker med båtforeninger eller folk i båtmiljøer.
- Bjørn har samlet alt av varsler og advarsler som de bruker, og dette er tilgjengelig for alle til å benytte seg av – ta i so tilfelle kontakt med Bjørn eller Ovidie Lyng.
- Sjekk ut Handelens Miljøfond, som støtter flere vrakbåtprosjekter
- Norconsult/Sveinar har vunnet en kontrakt for 2024 og arbeider nasjonalt. Han har mye erfaring, 1.5 millioner til drift, og har 8 millioner som dere kan benytte.

Bjørn mener veldig sterkt at løsningen på problemet er et **nasjonalt pliktig båtregister**.

Det kom et spørsmål fra salen angående «vrakbrygger» eller brygger som ligger for lenge og smuldrer Bjørns kollega Nikolai arbeider med dette og har mottatt midler, spør Bjørn for mer informasjon.

John Harald Sand fra Hold Norge Rent - Forteller om nye Rydd Norge

Jon Harald er ansvarlig for brukerstøtten i Rydd Norge.

Rydd er en kartløsning for frivillig opprydding. Norges største kilde for kunnskap om forsøpling. Grunnlag for Rydderapporten. I 2024 kommer en ny versjon som lanseres etter påske.

Endringer:

- Legger ned appen og erstatter den med mobilvennlig løsning.
- Nytt utseende
- Nye funksjoner (mulig å kartlegge i felt og registrere funn fortløpende, mer fleksibel))
- Mer brukervennlig polygonløsning.
- Ny «min side»
- Kart med filter – i utgangspunktet ser man mindre men kan legge til den informasjonen man ønsker.

Spørsmål: er det en funksjon der man kan be renovasjonsselskapet hente søpla? Her svarer John Harald at det er ingen automatikk i dette, men det gir en kode som man kan ta med til renovasjonsselskapet når man leverer avfallet.

Simone Stibbe fra forlaget Skald – forteller om en barnebok om marin forsøpling som blir oversatt til norsk.

Simone driver forlaget Skald og arbeider med en oversettelse av en barnebok om marin forsøpling fra portugisisk. Boken heter «Plastikus Maritimus – alt om plast i havet», er på 176 sider og målgruppen er barn fra 8-12 år. Forfatteren heter Ana Pego er marinbiolog.

Boken begynner med en personlig historie, og har flotte illustrasjoner. Hva er viktig med havet, beskrivelse av problemstillinger, oppsummering av hva vi kan gjøre.

Skald vil lansere boka i sammenheng med Strandryddeuka 2024. Kan publisere den fra 4. september. Den kan sendes i PDF til media på forhånd.

Noe av informasjonen er tilpasset Portugal der boken ble skrevet, og Simone ønsker å finne frivillige som kan hjelpe til å luke ut irrelevant informasjon og legge til norske vinklinger og informasjon som er relevant for Norge.

Hun har også en tanke om vi kan sette i gang et lanseringsarrangement, kanskje invitere forfatteren hit?

De som kan bidra eller har forslag kan ta kontakt med Simone på simone@skald.no. Simone blir også invitert til Nettverkets Facebook gruppe så hun kan spørre gruppen om praktiske råd rundt marin forsøpling.

Anne Melbø fra Statsforvalteren - om miljøkriminalitet.

Statsforvalteren skal sørge for at kommunene følger regjeringens politikk og melder tilbake. Anne har jobbet i miljøvernavdelingen siden 2007.

Hvordan arbeider vi med miljøkriminalitet?

Naturmangfoldloven- retting og avbøtende tiltak, kan anmelde til politi og miljødirektoratet.

Forurensingsloven – setter avvik og tvangsmulkt, stenging og anmeldelse.

Forurensingsmyndigheten er fordelt mellom kommunen, statsforvalteren og miljødirektoratet, alt ettersom størrelse på saken.

Samarbeider med politiet når noe er straffbart. Innspill fra salen: politiet ønsker å vite om ting som kanskje ikke enda er straffbart så de kan danne seg et bilde. Diskusjon om hvem man kontakter hvis man ser et bål som er klart til å brennes. Brannvesenet eller politiet kan ikke gjøre noe men vil gjerne bli informert.

Eksempler på saker:

- Miljøservice Eide fikk opprinnelig løyve til å ta imot et lass søppel, som skulle lagres under tak og på tett bakke. Saken har utviklet seg til å bli et deponi ute av kontroll som bedriften selv ikke klarte å rydde opp i. Konsekvensene er tungmetall og andre miljøgifter, plast og mikroplast, fare for store konsekvenser ved en eventuell brann. Statsforvalteren fikk 3.6 millioner fra Handelens Miljøfond for å rydde plasten, som er gjort nå. Saken er under etterforskning.
- Statsforvalteren har anmeldt andre bedrifter, et eksempel er en som drev avfallsanlegg uten tillatelse. Bedriften fikk bot, eieren fikk fengsel og i tillegg en stor personlig bot.
- Anne trekker også frem en email mottatt fra Randi fra Sunnmøre Friluftsråd, som fant store mengder sprengtråd rundt omkring og blant annet på Gjørundholmen, noe som ble undersøkt men ingen konklusjon kunne bli dratt. Diskusjon i salen om ansvaret når man fyller ut landmasser og bruk av lenser.
- Sak fra Økokrim fra Troms, der 23 døde niser ble funnet i et spøkelsesgarn. Garnet var ute mellom blåser, eieren hadde ikke hatt kapasitet til å røkte det og fikk fengsel og erstatningskrav. Han ble dømt pga. dyrevelferd, ikke marin forsøpling.
- Eksempel på mann som ble dømt for plastforurensing, for å slepe flere brygger over et stort område. Masse isopor ble spredt og mannen fikk fengsel og erstatning.

Fortsett å tipse om saker! Politiet prioriterer miljøkriminalitet og arbeider forebyggende.

Åpen sesjon – noen som vil fortelle om arrangementer?

- Ovidie viste frem nettsida til Nettverk Marin Forsøpling som ble ferdig i 2023.
- Ovidie fortalte om Strandryddeaksjon på Eika/Eiksund neste lørdag 16. mars med Nettverk Marin Forsøpling, Runde Miljøseier, Herøy Kajakklubb, Naturvernforbundet i Ørsta og Volda, Tonehimmel, Opplev Runde og Søre Sunnmøre Reinhaldsverk. Kajakklubben skal padle rundt der det er utilgjengelig. Tonehimmel skal lage

instrumenter av søpla de samler og følge opp med en konsert på Runde Miljøsender 26. mai.

- Randi fortalte om Vårryddedag i Hundeidvik lørdag 16. mars med Nettverk Marin Forsøpling og Sunnmøre Friluftsråd.
- Inka, Judith og Gjøril fortalte om Buryddedagen i Molde lørdag 4. mai med Nettverk Marin Forsøpling, Naturvernforbundet i Molde, Friluftsrådet Nordmøre og Romsdal, Hold Norge Rent og Innbyggerlabben i Molde.
- Patrick fortalte om en ny oppdatert versjon av Stikk UT og Plukk! som er en panteordning for marin forsøpling i Nordmøre og Romsdal. Etter påske kommer en ny versjon at Stikk UT og Plukk! der man får en bruker, kan legge inn flere kontonumre, og lese av en kode som man selv skriver på sekken. Så gjør man som før: Laster opp bilder av søpla, markerer på kartet og registrerer hvor det ble levert. Pengene man får per sekk går opp fra 100 til 150kr per. Patrick ønsker seg at interesserte som vil teste det nye systemet emailer han på patrick@friluftstraad.no.

Guerilla Plastic Movement – forteller om Plastarken

Christine Istad, Pippip Ferner og Hilde Kjepso fortalte om Plastarken, som er en kunstinstallasjon fylt opp av havplast fra Smøla.

Lansering 10. mai:

Plastarken skal lanseres 10 mai, og skal stå på Hammarøya som er et naturlig stoppested på vei ut mot Veiholmen i Smøla kommune. Konstruksjonen er bygget i moduler for at den skal kunne flyttes til forskjellige lokaliteter. Skal stå på Hammarøya i 2 år, og flyttes til andre lokaliteter etter det. De håper å få til en konsert med Cleansounds til lanseringen 10. mai, og skal også arrangere rydding i forbindelse med dette.

Lokalt samarbeid:

Guerilla Plastic Movement har arbeidet med flere lokale bedrifter og frivillige i dette prosjektet. Bauta Group sponset hele konstruksjonen, Geir fra Brødrene Sætran hjelper med frakt, de er sponset av Sparebanken Nordvest, og har fått hjelp og støtte fra Nettverk Marin Forsøpling, Friluftsrådet Nordmøre og Romsdal og Plastjegerne. Sanitetsforeningen hjelper til og er ambassadører for prosjektet på Smøla. De har også hatt workshops med barn fra både barneskolen og ungdomsskolen på Smøla der elevene har vært med på å fylle opp konstruksjonen. De har også fått god presse i lokalpressen og NRK.

Hvordan kan Nettverket hjelpe:

Vi får se bilder av Plastarken og eksempler på hvilken plast den er bygd opp av. Hver del inneholder forskjellige farger og man kan se plasten tydelig og kan se hva det er. De trenger mer plast i alle farger bortsett fra sort. Bøtter, kasser, kanner. Minimum 15 x 15 cm. Skal være en viss kvalitet, klare farger. Hvis noen har passende søppel så ønsker de seg det for uka etter påske.

Alle er velkommen til å bli med på lanseringen 10. mai!